

Sâmiha Ayverdi

MEKTUPLAR-2

Annemarie Schimmel

Mektuplar-2

Sâmiha Ayverdi, Annemarie Schimmel, Haz. Didem Havliođlu, Samiha Uluant
İstanbul, Kubbealtı Yayınları, 2015, 232 sayfa, ISBN 978-605-4750-19-01.

Fatma KURT*

1905 yılında İstanbul'da doğan Sâmiha Ayverdi, 1923'te Süleymaniye İnas Rüşdiyesini bitirmiş, ardından özel bir programla eğitimine devam etmiştir. Fransızca ve keman dersleri alan Ayverdi erken yaşta zengin bir kütüphane ve babasının aydın çevresi ile tanışmıştır. Eserlerinde Sultan Reşad, Vahdettin dönemlerini; II. Meşrutiyet ve İttihat Terakki zamanını; Balkan Savaşları, I. Dünya Savaşı, İstiklal savaşlarını; Cumhuriyet devrindeki gözlemlerini yansıtmış ve bilhassa toplumun kaybettiği değerler üzerinde durmuştur.

Hırkaîşerif Ümmü Kenan Dergâhı postnişini Kenan Rifâî, Sâmiha Ayverdi'nin dünya tasavvurunda önemli bir rol üstlenmiştir. Rifai'nin onu yazmaya teşvik etmesiyle başladığı yazarlık serüveni topluma yön veren İstanbul Fetih Cemiyeti, İstanbul Enstitüsü, Yahya Kemal Enstitüsü, Türk Ev Kadınları Kültür Derneği ve Kubbealtı Akademisi cemiyetlerindeki konferansları ile devam etmiştir.

Kendisine gelen tüm mektupları cevaplayan Ayverdi, dönemin başbakanına, bakanlarına, parti ve belediye başkanlarına yazdığı mektuplarla da toplumsal konulardaki hassasiyetini paylaşmıştır. Çok sayıda roman, hikâye ve nesir yazılarına imza atan Ayverdi 1993'te vefat etmiştir.

1922 doğumlu Annemarie Schimmel, Türkçeyi Almanya'da doktora yaparken öğrenen bir bilim insanıdır. Türkiye ile bir şiir üzerinden tanıştığını söyleyen Schimmel, Türkiye'ye ilk ziyaretini 1952 yılında yapmıştır. Cemile Kıratlı ismiyle Türk dergilerinde Alman sanatı üzerine makaleler yazmaya başlayan Schimmel, eski şiirin ve halk edebiyatının Türkiye'deki aydınlarca küçümsendiğine şahitlik

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı, İstanbul, fatma.kurt@stu.fsm.edu.tr

eder ve Marburg'daki bir Türk öğrencinin İstanbul'daki mutasavvıf ablaları olarak anlattığı Sâmiha Ayverdi'nin toplantılarına katılır. Ayverdi ile 1953 yılında başlayan arkadaşlıkları uzun yıllar devam eder. Bu süreçte Almanya'ya geri dönen Schimmel ile Ayverdi arasında mektuplaşma başlar, Türkiye'ye döndüğünde Ankara'da ikamet ederken mektuplaşmalar bir süre daha devam eder. Schimmel'in tasavvufa olan ilgisi ve Türk kültürüne olan hayranlığı bu mektupların özünü oluşturur.

Kitap, modern Türkiye'nin geleneği ikinci plana ittiği ve pusulasını modern Batı'ya çevirdiğini ilan ettiği yılları anlatan Ayverdi ve Schimmel'in, kırk yıl süren mektuplaşma ile dönemin tarihini ve biri Doğulu, diğeri Batılı olan iki dost kadının entelektüel meraklarını bizlere anlatıyor.

1953 yılında başlayan mektuplaşma Ayverdi'nin 1993 yılında vefatına kadar devam ediyor. Eserde mektupların kronolojik olarak sıralanmasına önem verilmiştir.

Eserdeki ilk mektuplarda, İslam, tasavvuf ve Doğu-Batı tarihi gibi konular tartışılırken, devam eden mektuplarda, Batılı bir bilim insanı olan Schimmel'in Türkiye'ye yerleşmesiyle birlikte gündelik hayatta karşılaştığı mevzular konu ediliyor. Bilim tarihi ve İslam kültürü açısından iki önemli ismin kısıtlı imkânlarla birbirlerine ulaştıkları bir dönemde kaleme alınan bu mektuplar didaktik olmaktan çok, sohbet dili ile okuyucunun empati kurmasına yardımcı oluyor.

1953'te Schimmel'in yazdığı ilk mektupla yazışmalar Türk-Alman mukayesesi ile başlıyor. Schimmel akademide gördüğü soğukluğu, Türkiye'den getirdiği muhabbet ve sevinçle eritmeye çalıştığını ancak bunun mümkün olmadığını yazıyor. Bu mektubundan, öğrencilerine Sâmiha Ayverdi'nin *İstanbul Geceleri* adlı kitabını okuttuğunu anlayabiliyoruz. Bir tür kültürel elçilik görevi üstlenen Schimmel'e cevaben Ayverdi "*Ezel gününde biliştığım Cemile Hatun*" hitabıyla bir mektup kaleme alıyor. Ona iman sayesinde, arkadaşlarıyla yaşadığı üzüntü veren durumdan kurtulabileceğini hatırlatıyor.

1954 yılında Ayverdi'nin Schimmel'e yazdığı mektubunda "*Siz memleketinizin bağrında uyandırılmış bir çerağ, beşeriyete ışık saçıcı bir Mevlevi çerağı olarak düşünmek ve görmekle*" derin bir bahtiyarlık hissettiğini anlatır. Okuduğu tasavvuf kitaplarından bahseden Schimmel'le yazışmaları yıl boyunca devam eder.

Ayverdi'nin Schimmel'in Türkiye hasreti için verdiği teselli ise şöyledir: "*Müsamaha, sabır ve tevazu bizim Almanya'da çarpan kalbimizin içinde bol bol, boy boy mevcut, biz ne kadar derviş isek o da o kadar öyledir. Ne çare ki kader bir kısmımızın toprağını Türkiye'ye bir kısmımızınkini de Almanya'ya atmış.*" Aynı yıl Ankara'ya davet edilen Schimmel için "*Gerek camiamız gerek Türk milleti böyle müstesna bir köprüden azami derecede sevinmelidir. Zira sen ne yalnız Almanya'nın ne de Türkiye'nin malısın. Sen insanlığa mal olmuş anonim bir irfan abidesisin.*" ifadelerini kullanır. Bu cümlelerinden de anlaşılacağı üzere Ayverdi ve Schimmel arasındaki bağ, aynı tasavvuf yolunun yolcuları olma hususudur. Dönemin din karşıtı sert havasında iki farklı kültürün buluşturduğu iki insan arasındaki yazışmalarda, dayatılan maddi dünyaya karşı manevi bir dünya kurma çabası anlaşılmalıdır.

1955 yılındaki yazışmaların, Ankara'ya yerleşen Schimmel'in dönemin akademi dünyasında yaşadığı sıkıntılar ve Mevlevilik ile ilgili Türkiye'nin diğer şehirlerindeki arayışlar etrafında döndüğü anlaşılıyor.

Ayverdi'nin aile hayatındaki sorumlulukların fazlalığı mektuplarda dikkat çekici bir şekilde görülüyor. İki yazarın yazmayı düşündükleri eserlerin tasarımı hakkında konuşmaları da mektuplarda yer alıyor.

1956 yılının aralık ayından sonra yazışmalar seyrekleşmiştir. 1958 yılında Pakistan'a seyahat eden Schimmel Pakistan'dan çok etkilendiğini aktarmıştır. Ankara'daki rutinin dışında daha mistik bir coğrafyaya seyahat eden Schimmel ülkenin kültüründen etkilendiğini ve *İkbal* hakkında birçok kongreye ve konferansa katılacağını anlatır. Ve mektubunu "*Fi aman Allah*" diyerek sonlandırır.

1977 yılındaki mektubuna da "*Selamun aleykum*" diyerek başlayan Schimmel, Afganistan, Pakistan ve Hindistan'a konferanslar için yaptığı seyahatlere değinir ve mektubunu yine "*Fi aman Allah*" diyerek bitirir. Mektupların seyrinden de anlaşılacağı üzere Schimmel'in Doğu toplumlarındaki mistisizmi arayışı Pakistan'da doruğa çıkmıştır ve Schimmel Türkiye'deki Batı etkisinden çok bu coğrafyada mutlu olmuş görünmektedir. 1978'de Pakistan'dan yazdığı mektupta kendisini bir derviş olarak tanımlamakta ve mektubu yine aynı biçimde sonlandırmaktadır. Schimmel'in Hindistan'da Mevlevileri bulduğunu yazdığı 1981 tarihli mektubundan, artık kendisini tasavvuf ve Türk kültürünü anlamaya ve tanıtmaya adanmış anlaşılabilir. 1987 tarihli mektubunda Harvard'da kalmaya karar verdiğini ama Türkiye'ye Mevlana'yı ziyaret etmek için gelmek istediğini yazan Schimmel, 1988 yılında yazdığı mektupta Türkiye ziyaretinde tesadüf ettiği, şehirlerin değişiminden memnun olmadığını şu satırlarla dile getirir:

"İstanbul'dan İzmir'e geçtim. Oradan Ankara'ya, iki gün Tokat ve Amasya'ya gittim, ikisini çok beğendim. Bizim zavallı Konya da ne hâle geldi. İçim parça parça oldu. Ne kadar muazzam değişiklikler oldu bu memlekette. Amma ve lakin çok şükür eski dostların kalpleri, gönülleri eski zamanlarda olduğu gibi aşk ve muhabbetle dolu."

1991'de Sâmiha Ayverdi'nin "*Bana yazacak olursan lütfen ya çok kalın ve siyah kalem ya da daktilo ile yaz zira gözlerimde zaaf alameti olduğu için çok güç okuyorum.*" diyerek başladığı kısa mektupla birlikte yazışmaların da sonlandığını görebiliyoruz.

Son bölümünde Profesör Schimmel ile ilgili yapılan haber metinleri, röportaj ve fotoğraflar bulunan kitapta, kırk yıl süren yazışmalar kronolojik olarak, sadeleştirilmiş bir dil ile kaleme alınmıştır. Eser 1953-1991 yılları arasında Türkiye'deki maneviyatçı düşünceyi, Sâmiha Ayverdi Hanım'ın özel ve cemiyet hayatından okuma şansını sunarken, diğer yandan Batılı bir bilim insanının Doğu'yu ve mistisizmi aradığı Türkiye'yi onun gözünden anlatmaktadır. Kitap okuyucuya dönemin madde ve mana tanımları, Mevlevilik, tasavvuf gibi evrensel değerler etrafında birleşen bir hayat felsefesine eşlik eden sessiz, derin bir şekilde yaşanan dindarlığı, eski şiirle, Türk tarihinin izlerinde yeniden keşfetme çabasını Batılı bir kâşif olan Schimmel ve ona rehberlik eden Sâmiha Ayverdi'nin dünyasından kurgusuz, gerçek ve kronolojik bir şekilde, tarihî bir kesit olarak sunmaktadır.